

ESPAIS I OBJECTES QUOTIDIANS. ELS INVENTARIS *POST MORTEM* CATALANS EN EL CONTEXT EUROPEU

Xavier Lencina Pérez

La vida quotidiana dels individus, el seu comportament social, les seves actituds personals, el seu esdevenir més íntim, es desenvolupa en un context material, deixant la seva empremta més privada en l'espai que habiten i els objectes dels quals s'envolten. En l'estudi d'aquest entorn, els inventaris *post mortem* són uns dels documents que ens forneixen d'un major gruix d'informació. Representen una font d'importància reconeguda en estudis de cultura material, mentalitats, economia i societat. Els investigadors anglosaxons foren els pioners, ja als anys cinquanta, en la seva utilització¹, i també d'aquesta escola són alguns dels treballs més sòlids realitzats recentment, fent especial incidència en aspectes de l'economia relatiu al consum². La historiografia francesa ha usat abastament aquests protocols notariais en estudis relatiu a diferents àmbits, quasi sempre com a font complementària³. No han mancat tampoc destacats treballs referents a Itàlia⁴, els Països Baixos i d'altres territoris europeus⁵, ni els que han concentrat el seu camp d'estudi en diferents territoris de Castella⁶. La historiografia catalana també ha fet, i continua fent, ús d'aquests documents notariais⁷.

Els inventaris *post mortem* són, però, uns documents que presenten una problemàtica específica, relativitzant-se de vegades la seva validesa per a l'estudi històric. Cal fer, evidentment, una crítica seriosa de la font, però, nogensmenys, cal fer-la tenint molt present, d'una

1. SPURFOOT, M., «The Limitations of the Probate Inventory», dins CHARTRES, J. i HEY, D. (Eds.), *English Rural Society. 1500-1800. Essays in honour of Joan Thirsk*. Cambridge University Press, 1990, pp. 139-174. L'autora considera que els historiadors anglesos coneixen millor que ningú els inventaris *post mortem* com a font documental, i destaca com a pioners en aquest camp els treballs de Hoskins (HOSKINS, W.G., *Essays in Leicestershire History*, 1950) i de Thirsk (THIRSK, J., *Fenland Farming in the Sixteenth Century*, 1953), p. 141.

2. SHAMMAS, C., *The Pre-industrial Consumer in England and America*, Clarendon Press, Oxford, 1990; WHEATHERILL, L., *Consumer Behaviour and Material Culture in Britain. 1660-1760*, Routledge, Londres i Nova York, 1988.

3. D'entre els molts treballs que han utilitzat en major o menor grau els inventaris com a font documental, destacaríem pel gruix de protocols emprats els de PARDAILHÉ GALABRUN, A., *La naissance de l'intime*, P.U.F., París 1988, i el de ROCHE, D., *La Culture des apparences: Une histoire du vêtement, XVIIe-XVIIIe siècle*, Fayard, París 1989.

4. MALANIMA, P., *Il lusso dei contadini*, Il Mulino, Bolònia, 1990.

5. Es poden consultar els diferents treballs recollits en el volum col·lectiu VAN DER WOUDE i SCHUURMAN, eds., *Probate Inventories. A New Source for the Historical Study of Wealth, Material Culture and Agricultural Development*, Hes Publishers, Utrecht, 1980.

6. Foren pioners els treballs sobre Galícia, alguns dels quals recollits en el volum: ERAS ROEL, A. et alii, *La historia social de Galicia en sus fuentes de protocolos*, Universidad de Santiago de Compostela, Santiago de Compostela, 1981. Sobre Castella, destacar entre d'altres els treballs de YUN, B., «Inventarios *post-mortem*, consumo y niveles de vida del campesinado del Antiguo Régimen (Problemas metodológicos a la luz de la investigación internacional)», dins *VIII Congreso de Historia Agraria*, Salamanca, 1997, i GARCÍA, M., *Herencia y patrimonio familiar en la Castilla del Antiguo Régimen (1650-1834)*, Universidad de Valladolid, Valladolid, 1994.

7. Per tal d'estalviar en el present treball, remeto al lector interessat a l'article de MORENO, B., «La diferenciació social pagesa a partir dels inventaris *post mortem*. El Penedès, 1708-1815», dins *Bulletí de la societat catalana d'Estudis Històrics*, VII, Institut d'Estudis Catalans, Barcelona, 1996, pp. 41-54, on es pot trobar una bibliografia sumària en les notes a peu de pàgina dels diferents treballs que han utilitzat els inventaris com a font.

banda, els objectius que volem assolir en el nostre treball, la perspectiva des de la qual volem interrogar la documentació; i de l'altra, la mateixa naturalesa de la font, l'àmbit legal on s'inscriu.

Segons els diferents territoris europeus, l'inventari presenta característiques específiques, d'acord amb els requeriments legals del lloc. Sense fer un estudi exhaustiu als diferents mars locals –la qual cosa requeriria, per a cada indret, una anàlisi l'extensió i complexitat de la qual no podem encabir aquí–, un repàs als aspectes més destacats apreciables en la bibliografia més a l'abast ens palesa les diferències. Així, a Anglaterra, els inventaris llistaven els béns mobles (incloent-hi els actius financers i els arrendaments) superiors adeterminat valor⁸, i tenia principalment la funció de controlar i defensar les actuacions i patrimonis de marmessors i administradors, o de protegir els menors. Aquesta tasca la duïen a terme als tribunals eclesiàstics locals i, en cas que el subjecte tingués béns en més d'una jurisdicció, calia la intervenció d'un tribunal superior, freqüentment la *Prerogative Court* de Canterbury⁹. La principal mancança d'aquests documents a Anglaterra és, doncs, l'absència de registre de determinades propietats, així com l'omissió dels deutes del difunt.

En el cas francès, l'inventari s'emprava com a mitjà de defensa pels hereus, els menors i els creditors: en cas de tutela de menors d'edat; en el supòsit que els hereus no acceptessin l'herència (donada l'eventualitat que els deutes del difunt depassessin en vàlua els seus béns); o a la demanda de la separació de béns per part d'un dels cònjuges¹⁰, en previsió d'unes possibles segones núpcies, força freqüents a l'època moderna. No era doncs un document d'ús general a la França moderna; reflectia una situació particular, la qual cosa requereix les lògiques matisacions i contrast de fonts a l'hora de la seva anàlisi.

A Castella, els inventaris *post mortem* es feien bàsicament per motiu de desavinences en la successió o per a la protecció dels menors, per tal d'impedir el possible frau dels administradors dels seus béns. Els documents llisten també els béns immobles, i generalment descriuen totes les cambres de l'habitatge i els objectes que contenen¹¹.

Si bé els inventaris *post mortem* d'aquestes zones mostren uns trets generals comuns, les evidents diferències territorials fan que, de fet, no estem parlant en tots els casos de la mateixa font documental. A més, els inventaris de les zones d'Europa comentades presenten dues característiques comunes que els diferencien dels de casa nostra: primerament, en tots els casos que hem citat, els béns ressenyats en els inventaris estan valorats, la qual cosa permet, amb totes les prevencions lògiques, una primera classificació, amb un esforç relativament petit per part dels investigadors, de la riquesa dels individus i la relació de la mateixa amb el seu status socio-professional. En segon lloc, no hi havia obligació universal de fer inventari, contràriament al cas català, on si més no amb la llei a la mà, com veurem tot seguit, tothom havia de fer inventari, la qual cosa ens forneix d'una gran quantitat de documentació pertanyent a tots els estrats socials. Així, els inventaris catalans tenen uns trets definitoris, derivats del seu context legal específic. Per ponderar les possibilitats de la font, caldrà situar-la respecte aquest àmbit¹².

Des de la perspectiva de l'art de notaria i del dret català, un inventari *post mortem* és la relació completa i detallada de tots els béns, mobles i immobles, trobats a la mort de l'individu¹³, i feta públicament davant notari. A diferència de la resta de documentació notarial, malgrat la solemnitat del document, aquest és eminentment descriptiu, la qual cosa implica un component de subjectivitat que caldrà considerar. Teòricament, tenien l'obligació de fer inventari¹⁴:

8. SPUFFORD, M., «The limitations of...», p. 142.

9. SHAMMAS, C., *The Pre-industrial Consumer...*, p. 301.

10. PARDAILHÉ-GALABRUN A., *La naissance...*, p. 27.

11. YUN, B., «Inventarios *post-mortem*...», p. 48.

12. La informació i referències necessàries per a poder situar l'inventari en el seu context legal m'han estat facilitades amb generositat per Laureà Pgarolas, de l'(A)rxiu (H)istòric de (P)rotocols de (B)arcelona. Per a un coneixement teòric de l'inventari com a protocol notarial, es poden consultar les diferents edicions de GIBERT, V., *Teoría del Arte de Notaría*, i de COMES, J., *Tratado teórico-práctico del arte de notaria*. També es poden consultar els diferents formularis notarians.

13. Etimològicament, procedeix del llatí *inventum*, suprà d'*invenire* «trobat».

14. He d'agrair a Jim Amelang les indicacions que ha fet a anteriors treballs meus, respecte de l'abast real de l'obligació, a Catalunya, d'aixecar inventaris, la qual cosa m'ha permès una millora qualitativa que és mèrit seu. Així mateix, a ell li dec també algunes de les indicacions recollides a la nota 23.

Els administradors de béns d'altri, ja fossin tutors (persona determinada en el testament per tenir cura del menor d'edat i dels béns que ha d'heretar) o curadors (persona assignada per llei per a protegir els béns de menors o de persones amb manca de facultats, i que a diferència del tutor no ha de tenir cura de la persona que hereta els béns). En cas de no fer inventari, es podien emprendre accions en contra seu, sota la sospita d'apropriar-se de béns dels quals tenien custòdia. En el cas del tutor, aquest podia perdre fins i tot el llegat que li hagués deixat el testador. Tant tutor com curador havien de fer inventari el més aviat possible, doncs sense acomplir aquest requisit no podien administrar els béns.

Les vídues, per tal de poder conservar els drets que es preveïen en la llei, encaminats a donar-li una certa protecció en la seva nova situació. La dona havia de poder fer front a l'esdevenidor atenint-se a l'*any de plor*, gràcies al qual podia ésser alimentada i vestida a costa dels béns del seu difunt marit durant el primer any de viduïtat, i a la *tenuta*, que li donava dret a l'usdefruit i a la possessió civil de tots els béns que el marit hagués deixat fins que se li paguessin totalment el dot i l'esponsalici. La vídua havia de fer l'inventari perquè, a l'hora de fer-se càrrec dels béns l'hereu, quedés constància de que no s'havia apropiat de res. A la Catalunya moderna, les dones es trobaven sovint força deseparades a la mort del marit. Per això la llei també preveïa, per a la vídua pobre, el dret a la *quarta marital*, és a dir, la quarta part (o altra participació menor) del patrimoni del marit. En cas de tenir fills menors, la vídua podia seguir exercint l'ofici de l'espòs fins que aquests assolissin la majoria d'edat, en les mateixes condicions que la resta dels membres del respectiu gremi (tant pel que fa a drets com a obligacions –com ara el pagament de les taxes establertes–)¹⁵. Per tal d'acomplir amb el termini legal, havia d'aixecar inventari abans que passessin dos mesos de la mort de marit.

L'hereu universal¹⁶ tenia l'obligació de fer inventari per tal que quedessin ben delimitades quines eren les seves propietats i quines les que heretava, és a dir, establir la separació de patrimonis. Aquesta obligació, d'una banda l'afavoria, doncs salvava el seu patrimoni en cas que els deutes dels creditors i les parts dels legítims¹⁷ superessin la vàlua de l'herència; d'altra, l'havia de fer per tal de garantir que no hagués ocultat o robat part de l'herència, en perjudici dels altres hereus o dels creditors. Havia de començar l'inventari abans d'acomplert un mes de l'acceptació de l'herència i finalitzar-lo abans de passat tres mesos d'aquesta data.

Ja ens hem referit al component de subjectivitat que podien comportar els inventaris, pel fet de ser documents en bona part descriptius. La redacció dels inventaris corresponia legalment als notaris. L'art de la notaria ocupava el primer lloc dins de la jerarquia dels artistes, és a dir, aquells oficis que eren bàsicament intel·lectuals, no manuals¹⁸. El notari sempre ha estat una figura social de notable prestigi, amb una presència constant en la vida quotidiana¹⁹; un personatge social clau, present a tots els centres de poder: podien accedir a les administracions a través de diferents escrivanies, a la jurisprudència mitjançant l'estudi del doctorat en dret, i a la participació en el govern de la ciutat, reforçat en el cas de Barcelona des de l'any 1641, en què s'establí la sisena plaça de conseller, la qual donava una plaça fixa per a un representant dels artistes i una altra per a un dels menestrals, que abans havien d'alternar-se en el govern municipal. Legalment els va ser prohibida la dignitat d'esdevenir

Si bé no es pot negar que contem amb una riquesa documental molt important, la representativitat i fiabilitat en el sentit més legal de la font és una tasca que encara està per fer, amb l'estudi dels plets civils per causes hereditàries o les queixes respecte de la realització inadeguada o manca d'aixecament d'inventari.

15. VICENTE, M., «Treball i gremis a la Barcelona Moderna», dins *L'Avenç*, 142, Barcelona, 1990.

16. Com es sabut, el fill mascle primogènit esdevé l'hereu; ara bé, en cas de causa greu d'ingratitudeu podia ésser deshereditat. Aquestes causes podien ser, per exemple, entrar en religió contra la voluntat del pare, casar-se sense la seva aprovació, o haver causat dany físic a algun ascendent.

17. Felip II va unificar a les corts del Monsó del 1585 la quantia de la legítima a tot el Principat, quedant fixada en la quarta part dels béns de l'herència, després de deduir-ne els deutes.

18. FERRO, V., *El Dret Públic Català. Les institucions a Catalunya fins als Decret de Nova Planta*, Eumo, Vic, 1987, p. 155.

19. MOLAS, P., «La condició social dels notaris de Barcelona a l'edat moderna», dins *Actes del I Congrés d'Història del Notariat Català*, Fundació Noguera, Barcelona, 1994, pp. 713-726.

19. ELLIOTT, J.H., *La revolta dels catalans (1598-1640)*, Crítica, Barcelona, 1977, p. 36.

Ciudadans Honrats²⁰, encara que l'any 1635 els va ser concedit el dret a usar espasi²¹. Això els permetia, a nivell social, gaudir d'una certa assimilació a la noblesa.

Malgrat la importància social i el poder que podien arribar a exercir els notaris, l'accés a l'ofici es feia de la mateixa manera que en d'altres professions col·legiades (artistes) o agremiades (menestrals)²². El futur notari començava la seva formació amb dos anys d'aprenentatge a l'escrivania d'un notari; passat aquest període, esdevenia escriptor, realitzant ja bona part de les tasques pròpies de la professió i, una vegada superat l'examen pertinent, passava a ingressar al corresponent col·legi notarial²³. Així, l'ofici s'aprenia amb la pràctica (*morando in arte*). Els formularis²⁴ van esdevenir una eina fonamental en les escrivànies, fent-se indispensables per a uns professionals amb una cultura jurídica molt deficient, que podien així redactar els documents més complexos correctament i amb eficàcia. Tot plegat, però, no va afavorir l'evolució del dret a casa nostra.

Així doncs, podem concloure que l'encarregat de prendre inventari, escriptor o notari, era sovint una persona amb poca formació. Això pot influir en la nostra percepció de l'inventari com a font. Era un document de realització rutinària, que es podia veure influït per causes externes, i fins i tot per la pròpia percepció del qui el redactava.

Tal com hem assenyalat, la principal diferència formal i estructural entre els inventaris catalans i els del nostre entorn europeu, si més no els castellans, francesos i anglesos, és que els inventaris catalans no taxen els béns. Així doncs, no podem partir, com en estudis d'altres àmbits, d'un escalat de riquesa en base a la valoració dels inventaris²⁵. Aquesta manca de valoració dels béns es podria intentar resoldre, en part i per a casos molt concrets, amb els *encants*. Aquests documents acompanyen de vegades els inventaris *post mortem*, encara que la seva quantitat és molt menor a aquests. L'encant consistia en la venda pública dels béns mobles del difunt, i es feia, generalment, a requeriment dels marmessors, quan faltaven diners per a pagar els deutes que es derivaven de l'herència. A més de la seva limitació com a font donada pel relatiu escàs nombre de documents conservats (si més no en comparació amb els inventaris), els encants presenten altra mena de problemes a l'investigador, sobretot per tal d'establir els nivells de riquesa dels individus; en tractar-se d'una venda pública, el preu pagat pels articles no s'ajusta al de mercat. Altres dubtes que presenten són els referits al tema de l'ocultació de béns²⁶, o les disfuncions entre inventari i encant a l'alta —apareixen en la

20. La pràctica, però, no es correspongué amb la lletra de la llei, si més no en alguns casos, citats per MOLAS, P., «La condició social...», p. 717.

D'entre els inventaris *post mortem* de notaris que he pogut examinar, destaca el cas de Francesc de Lentsiscà; en les fórmules introductòries del document se'l cita com a «notari públic de Barcelona, abans ciutadà honrat i després militar». En l'inventari, a més, es descriu «un llibre cubert de vellut verd ab sos botons i gafets de plata ab sos cordons de seda i planjas una de plata i dos de llana ab cera vermella, dias lo qual son los tres privilegis que dit difunt en consideració de sos serveis obtingué de sa Mgt. (que Deu guarde), un de ciutadà honrat de Ba., altre de cavaller i altre de noble, lo qual llibre està posat dins una bossa de cuiro» (AHPB. Coll. Esteban. 1678-1701. Libro de inventarios y almonedas. 1689-1693. Lligall 21). Aquest membre de nissaga de notaris tenia la casa al carrer Montcada, on habitava amb un estil de vida clarament noble. El títol de noblesa al qual es refereix la cita correspon al terme de Viladecavalls, del qual fou baró.

21. NOGUERA, R., i MADURELL, J. M. (dir.), «Privilegios y Ordenanzas Históricas de los Notarios de Barceona», dins II, Colegio Notarial de Barcelona, Barcelona, 1965, p.84.

22. BAGES, I. J., «El notariat català: origen i evolució», dins *Actes del I Congrés d'Història del Notariat Català*, Fundació Noguera, Barcelona, 1994, p.p. 131-16.

23. El cas de la ciutat de Barcelona és força especial i interessant, doncs és l'únic en què els notaris eren triats per la ciutat, en el que afectava els notaris públics, col·lectiu que es mantingué enfrontat al dels notaris reials.

Respecte al tema dels dos col·legis notariais i els seus litigis, es pot consultar el treball de NOGUERA, R., i MADURELL, J.M. (dir.), «Privilegios y Ordenanzas», i l'article de GUNZBERG, J., «Els enfrontaments entre les corporacions notariais barcelonines a l'època moderna», *Estudis Històrics i Documents dels Arxius de Protocols*, 14, Barcelona, 1996, pp. 259-71.

24. Tal com diu BAGES, I. J., «El notariat català...», el formulari «reunia un aplec de fórmules i clàusules redactades per notaris que, amb el temps i a causa del seu ús continuat, anaren fixant tota un sèrie de models d'instruments, els quals, gràcies a les aportacions puntuals d'altres notaris, més preparats tècnicament i jurídica, s'anaren perfeccionant i depurant» (p. 141).

25. Per a una proposta per a establir els nivells de riquesa en base als inventaris *post mortem* catalans es pot consultar CASTANEDA, L., «Ensayo metodológico sobre los inventarios *post-mortem* en el análisis de los niveles de vida material: el ejemplo de Barcelona entre 1790-1794», dins *Actes del Primer Congrés d'Història Moderna de Catalunya*, vol. I, pp. 757-769, Universitat de Barcelona, Barcelona, 1984.

26. Santiveri, M., «Clases sociales y niveles de vida material en la Lleida del siglo XVII (1644-1700)», dins *Manuscrits*, 3, pp. 129-150, Bellaterra, 1986.

venda objectes que no estan registrats en l'inventari—; que seria el cas contrari al de l'ocultació²⁷. Malgrat aquestes limitacions, l'encant ens pot servir de font complementària; en estudis de diferents aspectes econòmics, ens pot permetre conèixer el preu orientatiu de certs productes, simés no en el seu circuit comercial específic; també és una documentació que ens permet dibuixar el perfil social i professional dels compradors dels diferents objectes. De la mateixa manera que l'inventari, en la teoria l'encant acomplia totes les garanties legals, doncs es feia en presència del notari i de testimonis, i amb la intervenció del *corredor d'orella* (l'agent mercantil, públic i jurat).

En el cas dels inventaris catalans de l'època moderna, no es poden menystenir les limitacions físiques de la font. Afegit al problema de la mala conservació, estrips, etc., trobem el dels relligats erronis, poca cura i mala classificació dels volums (manca d'índex i de numeració de les pàgines), i l'acidesa de les tintes, que crema literalment el paper. Aquestes deficiències es constaten principalment en els segles XVI i XVII, quan els manuals notariais perden bellesa externa i l'ús de tintes ferruginoses, d'un negre més intens, crearà els problemes d'acidesa ja indicats. Ja amb el segle XVII avançat, els registres i manuals van prenent, sempre amb diferències segons els llocs, una presència més acurada, amb un aspecte formal més regular, índex més freqüents, numeració més correcta, i, en general, una millor qualitat dels materials²⁸.

Deixant de banda les limitacions formals de la font, s'han qüestionat les alteracions en el contingut del document notarial. Ja hem indicat que es tracta d'un document subjectiu, amb una possible influència del criteri personal del notari o escripturador en les descripcions o valoracions dels béns que es registren. No serà balder recordar que els inventaris *post mortem* catalans especifiquen tots els espais de la casa, descrivint de manera molt acurada tots els objectes que contenen; és un retrat força fidel dels espais i els objectes on es desenvolupava la vida quotidiana dels individus.

Un altre tema de contingut que preocupa als investigadors és la possible influència dels beneficiaris de l'herència, i especialment de les vídues, en la redacció de l'inventari per tal d'ocultar béns en benefici propi. Després de consultar una important quantitat d'inventaris, podem apreciar que els notaris acoten determinats béns amb la reclamació de propietat feta per la vídua; de tota manera, els notaris donen fe d'aquestes reclamacions, però sense deixar de fer constar l'objecte en qüestió. Entre els molts exemples que podriem citar, tenim el de la vídua de l'assaonador Francesc Mulet²⁹, en l'inventari dels béns del qual, de l'any 1599, en referència a dues camises bones i quatre usades, el notari ens informa que la vídua «diu eren de ses caixes aportà», en referència a les caixes de núvia amb l'aixovar que dugué al matrimoni, així com, en referència a un brial de cotonina, «diu li donà sa mare». Més xocant és la reclamació de la vídua del sabater Miquel Almirall³⁰, de l'any 1602: «Un taulell de sabater diu ser de la vídua ab vint parells de sabates entre grans i xiques». També és indicatiu el cas del sastre Rainer Leuger³¹, del mateix any, on s'indica una propietat compartida que sembla poc usual: «Uns cortinatges de llit de drap diu la vídua que s'ha de repartir entre la dita heretat i el germà del difunt, Antoni Leuger, doncs cada u hi participava en la meitat». L'estudi d'un gruix important de documents sembla indicar que, en general, es tenia força cura a l'hora de registrar tots els béns que hi havia a la casa, encara que no fossin propietat del difunt. Aquest aspecte, que els pot semblar un inconvenient a aquells que veuen

27. CODINA, J., «Estudi de la vida material a L'Hospitalet durant el segle XVIII», *Cicle debuts/conferències Beques L'Hospitalet edició 1995*. Ajuntament de L'Hospitalet de Llobregat, curs 96/97, L'Hospitalet de Llobregat, (en premsa).

28. PAGAROLAS, L., «Notariat i cultura: els registres notariais», dins *Actes del I Congrés d'Història del Notariat Català*, Fundació Fundació Noguera, Barcelona, 1994, p. 334.

29. AHPB. Batlle, Antonio. 1590-1620. Liber secundus inventariorum et encantum. 1596-1601. Lligall 16, p. 61. Tal com s'indica en el text, molts dels manuals notariais del període no tenen els seus fulls numerats. En les notes següents referides a aquests protocols, en cas de no citar-se el número de pàgina voldrà dir que no està indicat.

30. AHPB. Batlle, Antonio. 1590-1620. Liber quartus inventariorum et encantum. 1598-1604. Lligall 18.

31. AHPB. Bruniquer, Esteban Gelaberto. 1590-1641. Inventariorum et encantum. 1601-1609. Lligall 12.

l'inventari com a possible indicador dels nivells de riquesa, és un punt força favorable a l'hora d'establir l'estil i *qualitat de vida* de l'individu estudiat; de quins béns gaudia, ja fossin de la seva propietat o bé de la dona, prestats, deguts, etc. També es reflecteix la circumstància dels objectes que es troben a la casa en penyora d'algun préstec, o aquells que pertanyien al difunt i que, per la mateixa raó, estan momentàniament en casa d'una altra persona. Seria el cas de l'assaonador Gaspar Torres; en el seu inventari, de l'any 1601, es registren «uns agnos d'or ab uns vidres los quals te penyora m. Mauri assaonador per 30 reals», a més d'unes «escarselles d'or les quals te en penyora T. Requesens hostaler per 16 reals». Recalca l'inventari que «estes penyores digué lo difunt estant en lo llit»³². En l'inventari de Mariana Rodes i Caldes, vídua de doctor en dret, trobem les següents ressenyes: «Una sucrera de plata la qual falta en l'inventari que es prengué quan dit Sr. Rodes morí. Un anell d'or de poca vàlua empenyorat per un ducat; no lo quitarà perquè no val tant»³³.

De tota manera, en parlar d'inventaris *post mortem*, els problemes més grans amb què es troba l'investigador es presenten a l'hora d'interpretar les dades. Això es fa palès principalment en estudis de llarg abast, amb mostres cronològiques, socials o espacials de gruix, que requereixen la utilització d'un gran nombre de protocols. Sovint, la informació proporcionada pels documents amenaça amb desbordar l'estudiós³⁴, i els problemes de quantificació i d'homogeneïtzació de les dades són considerables. Hi ha descripcions d'objectes, generalment de poca vàlua econòmica, que es registren amb termes quantitativament ambigus, com ara «una sort d'obra de terra, un bolic de draps», etc. A més, la relació de béns immobles freqüentment és força complexa (censos, censals, deutes per pagar o per cobrar). També, donades les circumstàncies (indefinicions ortogràfiques, barbarismes, objectes que han caigut en desús o bé han desaparegut), sovint cal fer una tasca força feixuga per tal d'identificar diferents utensilis, materials, peces de vestir, etc. Un altre problema que es presenta és el de la varietat de denominacions per a un mateix objecte, i la polivalència de molts d'ells, que en dificulta la seva agrupació per criteris de funcionalitat.

Possibles segones professions o altres activitats fora de la principal, poden no estar reflectides en els inventaris. Encara que no són rars els casos d'individus dels quals consta en l'inventari la segona professió, es poden apreciar les activitats econòmiques del subjecte en els llistats de comptes i béns immobles que es ressenyen en els inventaris, generalment a la fi del document. Aquestes mancances limiten també la utilització d'aquests documents en l'estudi dels nivells de riquesa, si més no sense unes fonts complementàries de qualitat.

Un altre punt que ha suscitat malfiança vers els inventaris *post mortem* és el fet que en els documents no s'indica l'edat del difunt, la qual cosa fa suposar a alguns que la gran majoria dels mateixos es prenien vers un subjecte que havia acomplert el seu cicle vital, arribant a la vellesa, amb la consegüent desviació dels resultats. De fet, trobem reflexions per a tots els gustos, des d'aquells que diuen que en ser a la fi de la vida productiva del subjecte l'acumulació de possessions es veu desviada a l'alça, fins qui pensa que una persona gran, que possiblement viu tan sols amb l'espòs o la muller, veu reduïts els seus utensilis domèstics. De fet, a l'Europa de l'Antic Règim es fa difícil fer conjectures d'aquesta mena, i molt menys pressuposar un cicle vital llarg i relativament homogeni entre la població que ens va deixar els seus béns inventariats. El que sí que cal tenir molt en compte és el trasbals econòmic que comportava la malaltia, i més si era de llarga durada. Malgrat els mecanismes associatius i la solidaritat de grup, la malaltia impedia de treballar i podia minvar el patrimoni considerablement. La malaltia afectava, en aquest sentit material, a tots els grups socials. En tenim un exemple en l'inventari del donzell Joan Planes, del 1654, on es consignen dues «mules de pel negre, una de les quals encara es deu. Diu Isabel Planes (la vídua) que en casa d'un botiguer de draps té en penyora un cortinatge de llit de tafetà foraster de vuit peces, una portalera de tres peces i unes caigudes per 20 lliures, quan ja estava malalt». I, el més

32. AHPB. Devesa, Francisco Galcerán. 1588-1605. Pliego de inventarios sueltos. 1591-1598. Lligall 13.

33. Institut Municipal d'Història de Barcelona, Arxiu Notarial, I, 47. 1601-1607.

significatiu, «dues vànoves de seda a un candelero de cera que se li deu de la sepultura del Sr. Planas»³⁵. També es ressentí el patrimoni del sastre Joan Capdevila, tal com consta en l'inventari pres l'any 1659, en què dues joies d'or estan empenyorades en 75 lliures, «ço és les 50 per pagar un llegat a una filla de Joan Masclans, pagès, i les restants foren per gastos de sa malaltia»³⁶. De vegades podem trobar testimonis més dramàtics, més que de malaltia de mort violenta; seria el cas del notari i clergue Joan Aramon, en l'inventari del qual, del gener de 1653, es registra «un vestit de drap contrai negre, el portava dit difunt quan fou nafrat ab tir d'arma de foc del qual morí, i així està foradat»³⁷.

Podem concloure, sobre la qüestió de la dificultat de manipular i interpretar els resultats que ens ofereixen els inventaris *post mortem*, que la validesa dels resultats dependrà en gran mesura d'allò que pretenguem obtenir-ne. El cas específic dels inventaris catalans, sense taxació dels béns (la taxació, en els casos dels territoris europeus on es dona, també es pot qüestionar, malgrat ser un punt de referència interessant), determina l'aprofitament de la riquesa quantitativa i descriptiva de la documentació catalana. Malgrat que l'obligació de fer inventari pot ser que en la pràctica no s'acomplís, esbiaixant els resultats cap als individus de major riquesa, es pot extreure tota la informació que afecti els estils de vida, la cultura material i els canvis en les pautes de consum. Així, qüestions com la possible ommissió de deutes del difunt podria fer que els inventaris de dos individus ens mostressin, en base als objectes registrats, dos subjectes de riquesa aparentment igual, quan en realitat la seva situació financera podia ser ben diferent. Hem d'insistir en què això afectaria l'estudi dels nivells de riquesa, però no de l'estil de vida o el consum. De fet ens interessa més saber com vivien (pel que fa les condicions i el nivell de vida, els usos i costums dels individus des de la vessant material), que saber si el viure d'una determinada manera els havia provocat deutes, o si tenien pocs béns però molts diners invertits, si això no es manifestava en un determinat estil de vida.

Un estudi fet sobre una mostra prou significativa d'inventaris Barcelonins del segle XVII, establint diferents talls cronològics, ens ha permès d'observar un veritable esclat de nous objectes a partir de mitjans segle. Aqueste estudi secular ens permet observar canvis d'hàbits en diferents nivells socials (novetats en usos i costums, consum de productes segons grups socials, noves actituds públiques i privades, etc.).

Fent un exhaustiu recull dels objectes registrats en els inventaris (que ens indiquen comportaments i actituds dels subjectes, en tant que tenen qualitats físiques i usos pràctics), podem copsar les necessitats de cada grup socio-professional. A partir dels objectes que es contenen en les cases, podem tenir una idea precisa de l'ús de l'espai (social, professional i privat). Els canvis en els objectes continguts en cambres amb la mateixa nomenclatura en diferents etapes cronològiques, indiquen una especialització de l'espai (tant en relació amb els usos privats, socials i professionals —no gaire diferents en l'època³⁸—, com entre les relacions grandària de la casa-especialització dels espais i la categoria socio-professional³⁹). Aquesta especialització de l'espai comporta també l'aparició de noves nomenclatures per aquestes cambres.

Els inventaris ens permeten una certa aproximació als canvis d'hàbits de consum dels diferents estrats socials, mitjançant l'anàlisi de l'increment o aparició de nous objectes, des de la perspectiva del subjecte. L'estudi exhaustiu dels objectes apareguts en els inventaris ens permet establir una jerarquia de consumidors i fixar uns models estàndard de vida, establint els béns més freqüentment registrats en cada grup socio-professional, com varia en el temps,

34. YUN, B., «Inventarios *post-mortem*...», p. 47.

35. AHPB. Bas, Jaime. 1633-1681. Libro de inventarios. 1638-1676. Ligall 11, p. 1980.

36. AHPB. Sayós, Jaime (mayor). 1646-1668. Liber tercius inventariorum et encantum. 1658-1664. Ligall 21, p. 20.

37. AHPB. Pastor, Francisco. 1622-1657. Pliego de inventarios y almonedas. 1640-1656. Ligall, 18.

38. LENCINA, X., «Activitat laboral i espai familiar en els gremis barcelonins de l'època moderna», dins *Pedralbes*, 13, Departament d'Història Moderna, Facultat de Geografia i Història, Universitat de Barcelona, 1993, pp. 335-339.

39. LENCINA, X., «Estils de vida de l'elit barcelonina del segle XVII», dins *Actes del IV Congrés d'Història Local de Catalunya* (en premsa)

i, en definitiva, veure si aquesta jerarquia de consum és diferent de la jerarquia social. Els objectes registrats en els inventaris indiquen les prioritats dels subjectes, i ens permeten documentar els canvis d'hàbits.

Malgrat tots els inconvenients esmentats, mancances de la font i problemes metodològics, els inventaris *post mortem* són una eina molt útil per tal d'establir els estils de vida, l'entorn material íntim i professional, els canvis en els hàbits de consum, i, en general, les evolucions d'aquest entorn material al llarg del temps. El que cal tenir molt present en iniciar una investigació amb aquesta mena de documents és l'enfocament que li donarem tenint en compte la informació de la qual ens podem fer. Podem interrogar els inventaris des del punt de vista de l'entorn material del qual gaudien els individus, i més que intentar determinar el seu nivell de riquesa, establir els estils i la qualitat de vida. En enfocar la qüestió del consum i de la cultura material des d'aquesta perspectiva, podem establir com vivien, de quines coses s'envoltaven, de quina qualitat eren aquestes coses o com distribuïen els objectes en l'espai. Respecte a aquests temes, i en estudis de llarg abast cronològic, els inventaris ens mostren els canvis i les evolucions en el temps.

Així, una pregunta que ens hem de formular és, conjuminant tots els factors d'informació ressenyats, si deslligat de les possibilitats materials dels individus hi ha maneres de viure, estils de vida, més d'acord amb l'estatus social que amb la mateixa riquesa. En aquesta qüestió implicariem aspectes com el de l'emulació o les estratègies d'ascens social. La documentació notarial ens pot ajudar força en aquesta tasca, donant nova llum a les relacions, des del punt de vista de l'estil de vida (entès com la manera com es viu, l'arranjament de la casa, de la persona, les activitats privades i públiques que es desprenen de l'entorn material dels individus) entre professió, estatus social i riquesa.